

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ГЕНДЕРНОГО ТИПУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

К. М. Герасимчук

Херсонський державний університет, kristina_gerasumchuk@mail.ru

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, А. О. Чхаїдзе

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних реформ, які проводяться в нашій країні, процесу становлення ринкових відносин з'являються нові норми, цінності, правила соціальної поведінки. Такі традиційні цінності культури, як колективізм, пріоритет духовного над матеріальним, самопожертва, соборність, в сучасних умовах непродуктивні, не сприяють розвитку і процвітанню. Останнім часом в сучасному суспільстві спостерігається тенденція слідування західним ідеалам і цінностям, які заохочують індивідуалізм, свободу і права людини, підприємництво, матеріальний добробут. В результаті в суспільній свідомості відбувається зміщення акцентів з інтересів держави на інтереси особистості, переоцінка раніше наявних цінностей і неоднозначне сприйняття нових, пошук міцних життєвих орієнтирів.

Проблему відмінностей статей розглянуто в роботах С. Бем, Ш. Берн, В. Геодакян, В. Грошев, Е. Ільїн, В. Каган, Д. Колесов, І. Кон, Ж. Лакан, В. Прядеїн, О. Тирнова, З. Фрейд, К. Хорні, К. Юнг, Т. Шибутані. Проблема розвитку особистості в соціальному контексті – в роботах Е. Орбан-Лембрик, В. Роменець, О. Бодальова. Дослідженням проблеми цінностей займались Т. Гоббс, Р. Лотце, І. Кант, М. Лоський, В. Тугаринов, О. Дробницький та ін. Ціннісні орієнтації студентської молоді вивчали такі вчені, як В. Баранівський, В. Воропаєва, Ж. Давидова, С. Драч, Ю. Іванова, Т. Кадикова, Л. Коберник та ін.

Мета статті – дослідити взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та гендерного типу студентів різної професійної спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Гендер (Gender) у психології – соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «чоловік» і «жінка». Оскільки стать є біологічною категорією, соціальні психологи часто посилаються на гендерні відмінності, які обґрунтовані біологічно, як на «статеві».

У своєму дослідженні ми дотримуємося наступного визначення гендеру: це такий набір культурних і поведінкових характеристик, які визначають соціальну поведінку чоловіків і жінок. Вибірку нашого дослідження склали 4 групи: 1 – 15 студентів, віком від 20 до 23 років, напрямку підготовки «Журналістика», з них 8 дівчат та 7 хлопців. 2 – 15 студентів, віком від 20 до 23 років, напрямку підготовки «Математика», з них 6 дівчат та 9 хлопців. 3 – 15 студентів, віком від 20 до 23 років, напрямку підготовки «Економіка», з них 8 дівчат та 7 хлопців. 4 – 15 студентів, віком від 20 до 23 років, напрямку підготовки «Правознавство», з них 7 дівчат та 8 хлопців. Загальну кількість досліджуваних склали 60 осіб.

Для досягнення поставленої мети були використані наступні психодіагностичні методики:

- 1) опитувальник «Маскулінність, фемінність та гендерний тип особистості» (О. Лопухова);
- 2) ціннісний опитувальник (Ш. Шварца);
- 3) Морфологічний тест життєвих цінностей (В. Сопова та Л. Карпушиної).

Розглянемо результати опитувальника «Маскулінність, фемінність та гендерний тип особистості» (О. Лопухова). За результатами дослідження можемо зробити наступні висновки. У студентів напрямку підготовки «Журналістика» домінує фемінінний гендерний тип (60%). Переважає тенденція вираженості фемінінного типу у дівчат, і андрогінності у хлопців. Можна припустити, що під впливом жіночої спрямованості майбутньої професії в процесі навчання у дівчат відбувається закріплення типово жіночих якостей, а у хлопців відбувається перехід від типово чоловічих

якостей до жіночих. Формується здатність до співчуття, співпереживання, альтруїзм, що властиво типово жіночому зразку поведінки.

Також можемо зробити висновок, що у студентів напрямку підготовки «Математика» переважає маскулінний тип особистості (53,3%). Переважає тенденція вираженості маскуліного типу як у юнаків, так і у дівчат. Можна припустити, що під впливом чоловічої спрямованості майбутньої професії, в процесі навчання у юнаків відбувається закріплення типово чоловічих якостей, у дівчат перехід від типово жіночих якостей до чоловічих, що в результаті формує андрогінність (33,3%). Характерним є формування таких якостей як витривалість, наполегливість, самостійність, цілеспрямованість, що властиво типово чоловічим зразкам поведінки.

Бачимо, що у студентів напрямку підготовки «Економіка» домінує андрогінний гендерний тип особистості (53,3%). Переважає тенденція вираженості андрогінного і фемініного типу у дівчат і андрогінності і маскуліного типу у юнаків. Можна припустити, що дана професія надає нейтральну дію на формування гендерної спрямованості особистості. Тому у дівчат формуються властиві їм фемініні риси, а у хлопців маскуліні, а також під впливом соціального оточення андрогінні риси.

Отже, у студентів напрямку підготовки «Правознавство» домінує маскулінний тип особистості (46,7%). Переважає тенденція вираженості маскуліного типу як у юнаків, так і у дівчат. Можна припустити, що під впливом чоловічої спрямованості майбутньої професії, в процесі навчання у юнаків відбувається закріплення типово чоловічих якостей, у дівчат перехід від типово жіночих якостей до чоловічих, що в результаті формує андрогінність (33,3%). Отже, можемо зробити висновок про те, що студенти різної професійної спрямованості мають свої прояви гендерного типу особистості.

Також розглянемо результати, отримані за ціннісним опитувальником Ш. Шварца. Тож, можемо зробити висновок про те, що для студентів напрямку підготовки «Журналістика» найбільш значущими є цінності:

універсалізм – розуміння, терпимість та захист добробуту всіх людей і природи; досягнення – особистий успіх відповідно до соціальних стандартів; доброта – збереження і підвищення добробуту близьких людей. Найменш значущі для цих студентів стимуляція – хвилювання і новизна; гедонізм – насолода та чуттєве задоволення: влада – статус, домінування над людьми і ресурсами; традиції – повага і відповідальність за культурні і релігійні звичаї та ідеї.

Для студентів напрямку підготовки «Математика» найбільш значущими є цінності: досягнення – особистий успіх відповідно до соціальних стандартів; безпека – безпека і стабільність суспільства, відносин і самого себе; самостійність – самостійність думки і дії. Найменш значущі для цих студентів універсалізм, гедонізм, конформність, традиції.

Для студентів напрямку підготовки «Економіка» найбільш значущими є цінності: досягнення, влада, безпека. Найменш значущі для цих студентів конформність, доброта, традиції, універсалізм.

Для студентів напрямку підготовки «Правознавство» найбільш значущими є цінності: влада, досягнення, безпека. Найменш значущі для цих студентів універсалізм, гедонізм, конформність, традиції.

Також із групами студентів був проведений морфологічний тест життєвих цінностей В. Сопова та Л. Карпушиної. За результатами дослідження бачимо, що у студентів напрямку підготовки «Журналістика» домінують духовно-моральні цінності (53,3%), тобто саморозвиток, духовна радість, креативність і активні соціальні контакти. Прагматичні цінності – престиж досягнення, матеріальне становище, збереження індивідуальності – домінують у 20% студентів. У студентів напрямку підготовки «Математика» домінують прагматичні цінності (60%), тоді як у 20% переважають духовно-моральні цінності. Також прагматичні цінності домінують у студентів напрямку підготовки «Правознавство» (53,3%), а всього у 26,7% переважають духовно-моральні цінності. Цікавим є те що, у однакової

кількості студентів напрямку підготовки «Економіка» домінують як духовно-моральні, так і прагматичні цінності (40%).

Отже, можемо зробити висновок, що у студентів напрямку підготовки «Журналістика» домінують духовно-моральні цінності, тобто саморозвиток, духовна радість, креативність і активні соціальні контакти. У студентів напрямків підготовки «Математика» і «Правознавство» домінують прагматичні цінності – престиж досягнення, матеріальне становище, збереження індивідуальності. Тоді як у студентів напрямку підготовки «Економіка» домінують як духовно-моральні, так і прагматичні цінності.

За допомогою кореляційного аналізу (критерій Спірмена) серед студентів напрямку підготовки «Журналістика» ми виявили прямі зв'язки між фемінінним типом особисті та універсалізмом ($r=0,62$ при $p\leq 0,05$), між фемінінним типом особисті та досягненням ($r=0,51$ при $p\leq 0,05$), між фемінінним типом особисті та соціальними контактами ($r=0,47$ при $p\leq 0,05$). Отже, бачимо, що домінантний у студентів-психологів фемінінний тип особистості пов'язаний з їх розумінням, терпимістю, захистом добробуту всіх людей і природи, особистим успіхом та хорошими відносинами у всіх сферах.

Серед студентів напрямку підготовки «Математика» ми виявили прямі зв'язки між маскулінним типом особисті та досягненням ($r=0,52$ при $p\leq 0,05$), між маскулінним типом особисті та безпекою ($r=0,42$ при $p\leq 0,05$), між маскулінним типом особисті та матеріальним положення ($r=0,43$ при $p\leq 0,05$). А також зворотний зв'язок між маскулінним типом особисті та конформністю ($r=-0,47$ при $p\leq 0,05$). Отже, можемо зробити висновок про те, що у студентів-математиків маскулінний тип особистості пов'язаний з їх досягненнями, безпекою та стабільністю суспільства і себе, матеріальним положенням, але водночас маскулінний тип особистості не характеризується стриманням своїх дій.

Серед студентів напрямку підготовки «Економіка» ми виявили прямі зв'язки між андрогінністю та досягненням ($r=0,38$ при $p\leq 0,05$), між

андрогінністю та саморозвитком ($r=0,44$ при $p\leq 0,05$), між андрогінністю та матеріальним положенням ($r=0,38$ при $p\leq 0,05$). Отже, у студентів-економістів домінантна андрогінність пов'язана з їх досягненнями, саморозвитком, матеріальним положенням.

Серед студентів напрямку підготовки «Правознавство» ми виявили прямі зв'язки між маскуліним типом та владою ($r=0,53$ при $p\leq 0,05$), між маскуліним типом та матеріальним положенням ($r=0,38$ при $p\leq 0,05$), а також зворотний зв'язок між маскуліним типом та конформністю ($r=-0,41$ при $p\leq 0,05$). Отже, у студентів-політологів маскуліний тип пов'язаний з їх соціальним статусом, матеріальним положенням, але водночас не характеризується стриманням своїх дій.

Висновки. Ціннісні орієнтації – це відносно стійка, соціально обумовлена спрямованість особистості на смисложиттєві цілі і способи їх досягнення, що визначаються внутрішньо особистісними утвореннями. Студентський вік, що з'єднує в собі юність і ранню дорослість, є сенситивним періодом для розвитку продуктивних цінностей особистості, які мотивують студента до самореалізації в професійній сфері і спонукають до розвитку здатності любити. На формування ціннісних орієнтацій особистості впливають зовнішні (соціальні) і внутрішні (психологічні) чинники. На наш погляд, поряд з такими соціальними факторами як освіта, професійний вибір, національна приналежність, основним чинником становлення і розвитку системи ціннісних орієнтацій є гендерний тип особистості.

Соціальні очікування і соціальна норма поведінки для чоловіків і жінок в суспільстві відіграють найважливішу роль в процесі статевої соціалізації, чимале значення мають і сама активність індивіда, його особисті мотиви, цілі та нахили, тому що прийняття індивідом соціальних цінностей є процесом активним. Індивід може варіювати ролі, ухиляючись від стандарту, тим більше, як стверджують деякі дослідники, людина, що володіє тільки традиційно типовим для тієї чи іншої статі рисами, приречена і неуспішна в реальному житті. Тому для нас представляє інтерес емпіричне дослідження

взаємозв'язку між гендерним типом особистості і ієрархією ціннісних орієнтацій особистості.

Література:

1. Ананьев Б. Г. *О проблемах современного человекознания*. Москва: Наука, 1977. С. 89-99.
2. Вовченко О. М. *Проблема ценностей в современном мире*. Москва: Знание, 1990. С. 59-62.
3. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький. 2010. С. 26-30.
4. Іванова Ю. Ю. Дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів. *Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. Полтава. 2011. С. 124-129.
5. Самарин Ю. А. Психология студенческого возраста и становления личности специалиста. *Вестник высшей школы*. Москва. 2017. С. 16-20.